

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 9

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 274 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-sentyabrda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeve Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishning bozor mexanizmlari va ularni joriy etishdagi muammolar	21
Yusupov Shoxzod Maxmatmurodovich	
Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish davrlari ekonometrik modelini yaratish masalalari	24
Abdullayev Farxod Ozodovich	
Marketing yondashuvi asosida Sirdaryo viloyatining investitsion salohiyatini baholash usullari	35
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna	
Bevosita soliqlar ma'muriyatchiligi	41
Idirisov Alisher Otajonovich	
Soliq nazorati va transfert narxni belgilashda soliq nazoratini tashkil etishning xorij tajribalari	46
Abdiev Jaxongir Ibragimovich	
Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy tahlili	53
Djumaniyazov Marks Quranbaevich	
Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi	60
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari	67
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
The significance, problems and solutions of the green economy in the New Uzbekistan economy	74
Sattorova Mehriniso, Ibragimova Gulchehra Tohirovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni soliqqa tortishning joriy qilinishi va rivojlanish tendensiyasi	79
Otamuradov Nuriddin Najmiddinovich	
Korporativ boshqaruvni innovasion rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari	87
Xalmuradov Elmurod Dilmuradovich	
Международный опыт стимулирования инновационной деятельности	93
Абдиуалиева Гулзада Азатовна	
How does foreign direct investment promote economic growth?	98
O'tkirova Bonu Azamat kizi	
Mintaqalarni barqaror rivojlantirishning konseptual asoslari va ular evolyutsiyasi	102
Umarov Abduvaxob Tursunovich	
Technological Innovations of Electronic Payment Systems	107
Mirkomil Boboyorov Murodullaevich	
Ta'lim xizmatlari sohasida davlat-xususiy sherikligining rivojlanishida xorij tajribasining o'rni va ahamiyati	115
Imomov Xolmurod Norqul o'g'li	
O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiya va xorijiy kreditlar jalb qilish samaradorligi tahlili	119
Maksudov Abdumalik Xodievich	
Davlat ehtiyojlari uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishni takomillashtirish	124
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	
Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	129
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	

Turizmda innovatsiyalarni qo'llash imkoniyatlari.....	133
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Davlat budgetining solikli daromadlari tahlili	139
Abduraimova Nigora Radjabovna	
Soliq yuki soliq tizimining qanchalik samarali ekanligini aniqlovchi muhim mezon	143
To'la'kov Ulug'bek Toshmamatovich	
O'zbekiston sanoat korxonalarida xom ashyo resurslaridan samarali foydalanishning hozirgi holati, muammolari va mintaqaviy xususiyatlari (qashqadaryo viloyati misolida)	151
Ochilov Akram Odilovich, Xazratov Sarvar Ibragimovich	
Состояние туристической инфраструктуры Ташкентской области.....	156
Гаппарова Майрамхон Зафар кизи	
Sanoatlashuvning ekologik ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning asoslari	161
Nosir Maxmudov, Lola Azimova	
Iqtisodiyotni raqamlashtirishda sinergetik ta'sirning nazariy asoslari	167
Maxmudova Zoxida Maqsudali qizi, Normurodov Xusan	
Davlat budjeti xarajatlaridansamarali foydalanishni takomillashtirish.....	173
Sherxon Tuychiyev	
Savdo korxonalarida ta'minot zanjirining asosiy bosqichlari va muammolari.....	177
Ergashev Jahongir Baxodirovich	
Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yo'llari	180
Ergashev Firuz Baxodirovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Budget tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	184
Azizova Zilola Lochin qizi	
Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahalliyashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	191
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Suv ekologiyasining asosiy yo'nalishi va uning fandagi o'rni.....	200
Musayeva Muqaddas Abdurashid qizi	
Анализ прибыли агропромышленности	204
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Systematic analysis of briquette mass pressing equipment approach	209
Kobilov Khasan Khalilovich, Sharipova Nazira Rakhmatilloevna	
An Econometric Assessment of the Effects of Fintech on Economic Growth in Developed Countries	213
Anvarkhonov Abdulatifkhon Jamshidkhon ugli	
Raqamli iqtisodiyot rivojida korporativ boshqaruv faoliyatining roli	216
Muxitdinov Ulug'bek Diyarovich	
Значение промышленной сети в развитии деятельности предприятий малого бизнеса.....	221
Кодиров Жавлонбек Нематуллаевич	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirishning asosiy yo'nalishi.....	225
Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich	
Kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyani joriy etish masalalari	230
Mirzayev Kobii Nosirjonovich	
Investisiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini rivojlantirish mexanizmlari.....	236
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
Innovation iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida sifat menejmentini joriy etishning nazariy-uslubiy masalalari.....	242
Zarina Ashurova	

Social media marketing strategies for small businesses.....	247
Mannonov Shahzod Istam ugli	
Xalqaro shartnomalar qoidalarini qo'llashning xalqaro va milliy uslubiy tamoyillarining o'zaro ta'siri	250
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Neft-gaz, yoqilg'i energetika sanoati sohasidagi yirik soliq to'lovchilarda soliq nazoratini samarali tashkil etish va takomillashtirish masalalari	258
Abdullaev Shuxrat Sultanbaevich	
Суть и значимость инновационных технологий в региональном управлении	266
Муминов Фазлиддин Хусниддин угли	

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INNOVATSION LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH YO'LLARI

Ergashev Firuz Baxodirovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Buxgalteriya hisobi va statistika
kafedrasida assistenti

Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich

Samarqand davlat vetinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
“Iqtisodiyot va buxgalteriya hisobi” kafedrasida assistenti

Annotatsiya: Maqolada kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda tijorat banklarining roli o'rganib chiqildi. Loyihalarning samaradorligini oshirish va ularni takomillashtirishdagi muammolari hamda kelajakdagi istiqbollari aniqlab olindi. Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasi o'rganildi. Tijorat banklari tomonidan kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yuzasidan amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: kichik biznes subyektlari, innovatsiya, investitsiya loyihasi, tijorat banklari kreditlash amaliyoti, innovatsion faoliyatni boshqarish, kredit portfeli.

Abstract: The article examines the role of commercial banks in financing innovative projects of small businesses. The problems of increasing the efficiency of projects and their improvement, as well as their future prospects, were identified. The experience of developed foreign countries in financing innovative projects of small businesses was studied. Commercial banks developed practical proposals and proposals for financing innovative projects of small businesses.

Key words: small businesses, innovations, investment project, credit practice of commercial banks, management of innovative activities, credit portfolio.

Аннотация: В статье рассматривается роль коммерческих банков в финансировании инновационных проектов субъектов малого предпринимательства. Были обозначены проблемы повышения эффективности проектов и их совершенствования, а также их дальнейшие перспективы. Изучен опыт развитых зарубежных стран по финансированию инновационных проектов субъектов малого бизнеса. Коммерческие банки разработали практические предложения и предложения по финансированию инновационных проектов субъектов малого предпринимательства.

Ключевые слова: субъекты малого предпринимательства, инновации, инвестиционный проект, кредитная практика коммерческих банков, управление инновационной деятельностью, кредитный портфель.

KIRISH

Mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy hayotni kichik biznes subyektlarisiz va ularning innovatsion loyihalarsiz rivojlantirish qiyin. Ularni moliyalashtirishda tijorat banklarining roli muhim ahamiyat kasb etadi. Sababi, tijorat banklari innovatsion loyiha ishlab chiqaruvchi hamda xizmat ko'rsatuvchi korxonalarni kredit mablag'lari bilan

ta'minlab, mamlakatimizda innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda asosiy pog'ona vazifasini bajaradi va shu orqali jamiyatda umumiy makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga o'z hissasini qo'shadi.

Mamlakat iqtisodiyotini modernizatsiya qilish sharoitida tijorat banklari tomonidan innovatsion loyihalarni moliyalashtirishning ahamiyati yildan yilga oshib bormoqda. Tijorat banklarining kreditlari yordamida iqtisodiyotning muhim tarmoqlari moliyalashtirilmoqda, yangi innovatsion loyihalar bilan faoliyat ko'rsatuvchi korxonalar barpo etilmoqda, innovatsion texnologiyalarga asoslangan ishlab chiqarish va xizmat turlari joriy etilmoqda, shuningdek, yangi mahsulot turlarini yaratish ishlari rivojlantirilmoqda.

Tijorat banklarining innovatsion va investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi roli borasida Prezidentimiz Sh. Mirziyoyev "Bank investitsiya faoliyatiga o'z mablag'lari bilan birga tashqaridan moliyalashtirish manbalarini jalb etish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqishi kerak", deb ta'kidlagan. Shuningdek, mamlakatda 2020-yilni "Ilm ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili", deb e'lon qilinishi, hamda uning dasturida innovatsion loyihalarni keng tatbiq etish va ilm-ma'rifatni qo'llab-quvvatlash masalalari inobatga olingani, iqtisodiyotning rivojlanishini ta'minlashdagi bosqichlarda innovatsion loyihalarni moliyalashtirish masalalari ko'tarilgani tadqiqotning bugungi kundagi dolzarbligini belgilab beradi.

So'nggi yillarda mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish yo'lida tijorat banklari tomonidan kreditlash hajmi bir necha o'n marotaba ko'paydi. Biroq, rivojlanish va taraqqiyot jarayoni raqobatning shiddatli tus olishi bilan bog'liq muammolar asosida mukammallashib boradi. Banklar tomonidan innovatsion faoliyat bilan shug'ullanadigan korxonalarning loyihalari likvidlik darajasi past deb baholanmoqda, bu esa ularga kredit ajratishda muammolarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu muammolarni hal qilish yo'llari va yangi innovatsion loyihalarni moliyalashtirish hamda boshqarish usullarini ilmiy-nazariy va uslubiy jihatdan chuqur o'rganish muhim vazifa hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

"Innovatsiya" atamasi (lotincha "innovato" so'zidan olingan) yangilash va yaxshilash degan ma'noni anglatadi. Innovatsiya – yangi deb qabul qilingan madaniyatning moddiy yoki nomoddiy qiymati sifatida anglatiladi.

Iqtisodchi olimlarning fikrlariga to'xtalib o'tadigan bo'lsak, quyidagi xorijlik olimlar "innovatsiya" tushunchasini turlicha talqin qilganlar:

- I.L. Balabanov "innovatsiya" bu – nazorat qilinadigan, rejalashtirilgan usul bo'lib, yangi texnika, texnologiya, ishlab chiqarish, mehnat va xizmat ko'rsatish shakllariga kapital kiritishdan olinadigan natijani anglatadi, deb tushuntiradi.
- A.B. Borisov esa "innovatsiya" texnologiyalarning yangi turlarini ishlab chiqish, yaratish va tarqatish, hamda yangi tashkilot shakllarini joriy etishga qaratilgan ijobiy faoliyat natijasi, deb hisoblaydi.
- O'zbekistonlik iqtisodchi-olimlar R. Gimush va F. Matmurodovlar esa "innovatsiya" deganda yangilik kiritish va yangilikni amaliyotga joriy etish degan ma'noni anglashi haqida aytib o'tganlar.
- B.E. Toshmurodova va N. Jiyanovlarning fikriga ko'ra, "innovatsiya" faqat texnik izlanishlar bilan cheklanmay, balki korxonalarning ish usulidagi yangiliklarni ham o'z ichiga oladi.

Jahon banki innovatsiyani texnologiyalar yoki jamiyatdagi yangi narsalarning amaliyotga joriy qilinishi sifatida tushuntiradi (World Bank Report, 2010).

G. Popov esa innovatsion faoliyatni tugallangan ilmiy-tadqiqotlar va ishlanmalarning natijalarini amaliyotga joriy qilish orqali mahsulot ishlab chiqarish uchun erishilgan ilmiy-texnik yutuqlarni qo'llash deb tushuntiradi.

So'nggi yillarda butun dunyoda moliyaviy-iqtisodiy inqiroz sharoitida innovatsion loyihalar va innovatsion faoliyatning ahamiyati yanada ortdi. Bu holat mamlakatimizda banklarning innovatsion faoliyati va umuman davlatning innovatsion siyosatida ijobiy o'zgarishlar vujudga kelishiga olib keldi.

Mazkur soha vakillarini qo'llab-quvvatlash maqsadida tijorat banklari tomonidan innovatsion loyihalarni kreditlash va mamlakat iqtisodiyotini modernizatsiya qilishda ularning roli bugungi kunda dolzarb masalalardan biriga aylandi.

Shu o'rinda iqtisodchi olim R.X. Karlibayevaning fikriga ko'ra, iqtisodiy islohotlar sharoitida milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, mahsulot ishlab chiqarish sur'atlarini oshirishga qaratilgan siyosatni faollashtirish zarur.

Fikrimizcha, milliy iqtisodiyotni rivojlantirish va yangi ishlab chiqarishni tashkil etishda bank kredit resurslarini jalb qilish dolzarb masaladir. Chunki yangi ishlab chiqarishni tashkil etish uchun yirik moliyaviy imkoniyatlar talab etiladi. Ushbu moliyalashtirish masalasi korxonalarga kreditlar berish orqali hal etilishi mumkin.

O'zbekistonda innovatsion g'oyalarni kreditlashga muhtoj korxonalar soni so'nggi yillarda ortib bormoqda. Kredit resurslari aylanma vositalarni emas, balki strategik rivojlanish dasturlarini moliyalashtirishga yo'naltirilishi nazarda tutiladi. Bu holatda kredit resurslari yuqori riskli bo'lib, daromadlar tijorat loyihalarini amalga oshirish natijasida shakllanadi.

Bugungi kunda tijorat banklarining kredit siyosati va korxonalarni kreditlash amaliyotidagi kamchiliklar, jumladan, respublikadagi banklarning kreditlash tartibi xalqaro standartlarga mos kelmasligi, rivojlangan davlatlar tijorat banklari tajribasining tatbiq qilinmasligi ushbu maqola mavzusining tanlanishiga sabab bo'ldi. Shu sababli, tijorat banklarining bugungi kunda kichik biznes subyektlarini kreditlashdagi muammolarini aniqlash, xorijiy banklar kreditlash tajribalarini o'rganish va O'zbekiston banklarida bu amaliyotlarni joriy etish bo'yicha ilmiy takliflar ishlab chiqish ushbu maqolaning dolzarbligini ta'minlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida innovatsion loyihalar bilan faoliyat ko'rsatuvchi korxonalarning mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni, rivojlanishi, o'ziga xos xususiyatlari hamda unda aholi bandligini aniqlash bo'yicha dialektik va tizimli yondashuv, kompleks baholash, qiyosiy va solishtirma tahlil, statistik va dinamik yondashuv hamda guruhlash usullaridan foydalanildi. Mamlakat iqtisodiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi kredit hajmini aniqlash, shuningdek, innovatsion loyihalar, xususan, real sektorga ajratilgan kreditlarning YAIMga ta'siri qay darajada ekanligi ekonometrik tahlil qilindi.

Mazkur tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, milliy o'sishni ta'minlash uchun mamlakat yalpi ichki mahsulotining miqdoriy o'sishi 2025-yilga borib 350 trln. so'mga yetishi kutilmoqda. Ushbu natijaga erishish uchun banklardan talab qilinadigan jami kreditlar miqdori 25,543 trln. so'mni tashkil etishi aniqlandi.

Iqtisodiyotning barqaror sur'atlarda rivojlanish omillaridan biri innovatsion loyihalarni moliyalashtirishdir. Ushbu jarayonda aholi bandligining oshishi va bu ko'rsatkichlarni solishtirma tahlil qilish orqali tegishli tavsiyalar ishlab chiqish ham muhim ahamiyatga ega.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 2020-yilda innovatsion loyihalar asosida faoliyat ko'rsatadigan korxonalarning bank kreditlariga bo'lgan talabi rivojlanayotgan davlatlarda birmuncha yuqori hisoblanadi. Rivojlangan davlatlarda o'rtacha 40 foiz korxonalarning kredit olishga ehtiyoji mavjud bo'lsa, Sharqiy Yevropa va Markaziy Osiyo mamlakatlariga ushbu ko'rsatkich 45% dan 60% gacha bo'lganligini kuzatish mumkin. Shu bilan birga, kreditlash jarayonida garov talab etilishi rivojlangan mamlakatlarda o'rtacha 60% dan yuqori bo'lsa, Sharqiy Yevropa va Markaziy Osiyo mamlakatlarida o'rtacha 80% dan yuqoriligini ko'rsatish lozim.

Yuqoridagi davlatlar tajribasidan kelib chiqqan holda kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarini kreditlash aholining turmush darajasini oshirish, aholi bandligi, ularning iqtisodiy faolligini oshirish kabi aniq ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal qilishga yo'naltirilishi lozim. Dunyo amaliyotida sinalgan investitsion kreditlashning tajribasidan O'zbekiston Respublikasida ushbu yo'nalishdagi bozorning shakllanayotganligi sharoitda uning ijobiy tomonlaridan foydalanish nazariy va amaliy jihatdan muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

MDH mamlakatlarini misol qilib olganda Belorussiyada 2007-yilda "Innovatsion rivojlanish davlat dasturi"ning qabul qilinishi bilan ilmiy ishlanmalarning tijoratlashtirilishi respublikada innovatsion faoliyatning rivojlanishiga olib keldi. Mamlakat innovatsion infratuzilmasi ushbu sohadagi maslahat xizmatlari, axborot va tashkiliy yordam ko'rsatuvchi 80 dan ortiq kompaniyalarni tashkil qiladi.

Belorussiyada innovatsiyalarni moliyalashtirish asosan kichik biznes subyektlari tomonidan o'z mablag'lari va budjet mablag'lari asosida amalga oshiriladi. Jami xarajatlarning deyarli 70 foizi bank kreditlari hisobidan bo'lsa-da, budjetdan tashqari jamg'armalar mablag'lari umumiy xarajatlarning bir foizidan kamini tashkil etadi. Bu holat, albatta, innovatsion loyihalarning yuqori riskli bo'lishi va qaytim ehtimolining pastligi bilan bog'liq. Shu sababli, Belorussiyada venchurli moliyalashtirishni rivojlantirish bo'yicha ishlar olib borilmoqda.

2021-yilda O'zbekiston yalpi ichki mahsuloti 734,6 trln. so'mni tashkil etdi va 2020-yilga nisbatan 21,9 foiz o'sishga erishdi. YAIM kishi boshiga 2,9 mln. so'mni tashkil etdi. 2014–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasining yalpi ichki mahsuloti va tijorat banklari kreditlarining hajmi o'sish tendensiyasini namoyon etdi. Iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirilgan kredit qo'yilmalari hajmi o'tgan yilga nisbatan 17 foizga oshib, 2021-yil holatiga 326,4 trln. so'mga yetdi, bu esa kreditlarning YAIMga nisbatan darajasi 44 foizni tashkil etishini anglatadi. Xalqaro tajriba kuzatilsa, YAIMga nisbatan kreditlar hajmi Avstraliyada 190 foiz, Niderlandiyada 279 foiz, Buyuk Britaniyada 170 foiz va AQShda 150 foizdan ortiqni tashkil etadi. Bundan quyidagi xulosani qilish mumkin: mamlakatimizda ajratilayotgan kreditlar sezilarli darajada oshayotgan bo'lsa-da, xalqaro tajriba bilan solishtirilganda hali yetarli darajada emas.

O'zbekistonda texnologiya va innovatsion tizim yetarli darajada rivojlanmagan. Texnologik jarayonlar bugungi kunda oldingi darajada emas, shu sababli xorijdan yangi bilimlar va texnologiyalarni jalb qilish hamda o'zlashtirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va xorij texnologiyalarini o'zlashtirish davlatning innovatsiya siyosatidagi asosiy ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib qolmoqda. O'zbekiston iqtisodiyoti uchun innovatsiyalarni o'zlashtirish va moslashtirish dolzarb ahamiyatga ega.

Bugungi kunda kichik biznes subyektlarining rivojlanishi, zamonaviy xizmatlar ko'rsatishi va raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarishi uchun davlat tomonidan bir qancha ijobiy ishlar olib borilmoqda, shuningdek, ularni qo'llab-quvvatlash va moliyaviy yordam ko'rsatishga katta e'tibor berilmoqda.

Mamlakatimizda kichik innovatsion biznes subyektlarini moliyalashtirish tizimi bo'yicha yaxlit tasavvur hali shakllanmagan. Mablag'ga ega yirik korxonalar kichik innovatsiya korxonalari loyihalariga qiziqish bildirmayapti. Innovatorlar esa kredit muddati qisqaligi, foiz stavkalarining yuqoriligi va garov ta'minotining yo'qligi tufayli kredit olishdan tortinishmoqda. Moliyalashtirishning yetishmasligi bu muammoning faqat bir tomoni, shuningdek, mablag'larni qanday taqsimlashni bilish ham zarur.

Ammo, 2017-yilda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari doirasida innovatsion yo'l orqali iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasi belgilab berilishi natijasida, tijorat banklarining innovatsion faoliyat bilan shug'ullanadigan korxonalar bilan ishlashga bo'lgan manfaatdorligi oshdi. Banklar innovatsion loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish zaruriyati paydo bo'ldi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarini moliyalashtirishda tijorat banklarining rolini oshirish bo'yicha quyidagi umumlashtirilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi:

Respublika tarmoqlarini modernizatsiya qilishda, ayniqsa, innovatsion ahamiyatdagi investitsiya loyihalarini banklar tomonidan moliyalashtirishda loyihaviy moliyalashtirish usulidan foydalanish ko'lamini kengaytirish uchun banklarning o'z aktivlari hajmini oshirish zarur.

Tijorat banklarining kichik biznes subyektlarining investitsion loyihalarini aniqlash, baholash va boshqarish bo'yicha yangi uslubiyatni ishlab chiqish muhim.

Tijorat banklarining investitsion loyihalarni moliyalashtirish mexanizmini takomillashtirishda asosiy e'tibor innovatsion loyiha hujjatlarini ekspertizadan o'tkazish tartibini takomillashtirishga qaratilishi lozim. Loyihalarni faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan emas, balki sifat jihatidan ham samaradorligini baholash mexanizmini joriy qilish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdigapparovich, I. H., & Abdigapparovich, I. H. (2024). Mamlakatimizda xalqaro standartlar asosida moliyaviy hisobotlarni tuzish tartibi. *Journal of Innovations in Scientific and Educational Research*, 7(3), 189-196.
2. Alikulov, A., Eshmuradov, U., Yuldashev, S., Raximova, U., Yorbekova, D., & Ishturdiyev, H. (2024). Improving cost accounting for sales of agricultural products. *World of Science*, 7(4), 160-169.
3. Uralov, B., & Ishturdiyev, H. (2023). O'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.
4. Абдуллаев, А. М., & Курпаяниди, К. И. (2019). Социально-экономические аспекты функционирования субъектов малого предпринимательства в системе институциональных преобразований. *Новый университет*, №2, 55-60.
5. Алексеева, Н. В., Богатова, Т. А., & Шигилчева, С. А. Государственная политика поддержки развития малого и среднего предпринимательства в регионе. Retrieved from <https://samstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/6890-kichik-biznes-va-xususiy-tadbirkorlik-subyektlari-foizda>
6. Кичик бизнесни ривожлантириш самарадорлигини баҳолашнинг ўзига хос хусусиятлари. *International Conference on Developments in Education Hosted from Bursa, Turkey*, July 15th, 2022.
7. Norov, A. R., Yuldashev, J. A., Sattorova, N. G., Turgunova, K. S., & Ibragimov, I. K. (2022). The Role of the Foreign Exchange Market in Ensuring the Stability of the National Currency in the Country. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, 6, 20-27. Retrieved from <http://sjii.indexedresearch.org/index.php/sjii/article/view/207>
8. Борисов, А. Б. (2000). *Большой экономический словарь*. Москва: Книжный мир.
9. Abdullayev, A. Y. (2023). Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning hududiy muammolari, qo'llab-quvvatlash usullari va yechimlari. *Бюллетень науки и практики*.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

